

ОБҐРУНТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ВВНЗ

У статті розглядаються організаційно-педагогічні умови розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін у ВВНЗ.

Ключові слова: методична компетентність, викладач військово-спеціальної дисципліни, науково-педагогічний працівник, організаційно-педагогічні умови.

Актуальність. Сучасний викладач вищого військового навчального закладу – це фундаментально освічена особистість, здатна гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї військово-професійної діяльності, самостійно працювати над підвищенням власного освітнього й культурного рівнів, набувати необхідних для професійної діяльності знань, умінь і навичок, критично мислити, творчо діяти. Він повинен навчити слухачів творчо засвоювати знання і застосовувати їх в конкретних ситуаціях, критично осмислювати здобуту інформацію, розвивати вміння й навички саморозвитку, самоконтролю та самооцінки, а відтак, повинен “здійснювати військово-професійну діяльність на демократичних і гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток і самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб” [1].

Практика засвідчує, що деякі викладачі у вищих навчальних закладах не мають базової педагогічної освіти, тому формування педагогічних умінь відбувається не ефективно, методом спроб і помилок, шляхом дублювання досвіду колег і не гарантує накопичення психолого-педагогічних знань, оволодіння методиками викладання спеціальних дисциплін, методами активізації навчально-пізнавальної діяльності, застосування новітніх педагогічних технологій у практиці тощо. Виникає протиріччя між сучасними вимогами до педагогічної кваліфікації науково-педагогічного працівника (далі – НПП) і фактичним рівнем його підготовки.

Зазначене дозволяє стверджувати, що проблема розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів вищих закладів освіти є актуальною і недостатньо розробленою; нагальність її вирішення спричинена соціальним замовленням на високо кваліфікованих спеціалістів вищих закладів освіти, підтверджена окресленими протиріччями та нормативними вимогами до викладачів [2].

У зв'язку з цим структура професійної компетентності НПП вищих військових навчальних закладів визначається: рівнем науково-теоретичної підготовки; науково-дослідницьким потенціалом; рівнем комунікативної підготовки; рівнем інноваційної діяльності; рівнем методичної компетентності.

Існуюча система підвищення кваліфікації у вищих військових навчальних

закладах (далі – ВВНЗ) передбачає: навчання науково-педагогічних працівників з педагогічним стажем до 3-х років на курсах підвищення кваліфікації терміном до 8-ми тижнів; підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу ВВНЗ з педагогічним стажем більше 3-х років терміном до 4-х тижнів. Але і після цього викладачі військово-спеціальних дисциплін потребують розвитку власної методичної компетентності як суб'єктів методичної діяльності.

При здійсненні професійної діяльності викладачі військово-спеціальних дисциплін, як правило, стикаються з професійними, педагогічними, та головне – методичними проблемами. Подолання цих проблем здійснюється ними на свій розсуд, як правило шляхом проб та особистісних помилок.

Отже, актуальність зазначеної проблеми зумовлена протиріччями:

– вимогами до висококваліфікованих викладачів ВВНЗ та недостатнім рівнем їхньої професійної підготовки;

– потребами військової освіти у викладачах військово-спеціальних дисциплін з високим рівнем методичної компетентності та її забезпеченістю у ВВНЗ.

З цією метою доцільно створити системні організаційно-педагогічні умови, які будуть сприяти розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін у цілому, та такої її складової як методична компетентність.

Мета статті: обґрунтувати організаційно-педагогічні умови розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін у ВВНЗ.

Аналіз результатів наукових досліджень. У багатьох країнах підготовка кадрів, орієнтована на розвиток компетентності, є найбільш поширеною в останні роки концепцією. Підкреслюється, що поняття “компетентність” ширше, ніж поняття “кваліфікація”. Воно означає не тільки професійні знання, навички та досвід у даній спеціальності, а й ставлення до справи, визначені (позитивні) схильності, інтереси і прагнення, а також здатність ефективно використовувати знання й уміння, особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці. Компетентність – це реальна здатність досягнення мети або результату, тоді як кваліфікація є лише потенційною здатністю виконувати завдання даної професійної діяльності [3, с. 96].

Проблема вдосконалення методичної компетентності викладача вищої школи досліджувалася та розроблялася впродовж усієї історії освіти (Ю.Бабанський, Й.Гербарт, М.Данилов, Д.Дьюї, Б.Єсіпов, Я.Коменський, І.Лернер, А.Макаренко, В.Сухомлинський, К.Ушинський, В.Ягупов та ін.).

Методична компетентність викладача військово-спеціальних дисциплін у ВВНЗ залежить від організаційно-педагогічних умов та засобів, які включають: високий рівень оволодіння конкретними прийомами, способами, технікою, засобами педагогічної діяльності, які завжди пов'язані з викладанням конкретних військово-спеціальних дисциплін, з урахуванням

прогнозу можливих результатів діяльності в реальних умовах освітнього процесу.

Н. Самойленко у науковому дослідженні визначає такі педагогічні умови: активізація розвитку та саморозвитку методичної компетентності; використання методики розвитку методичної компетентності; науково-методичний супровід розвитку методичної компетентності; створення дієвого професійно-інформаційного середовища [4, с. 74].

Т. Кочарян з метою розвитку методичної компетентності викладача професійного навчального закладу в умовах післядипломної освіти визначає такі педагогічні умови: облік динаміки переходу можливого в дійсне; включення викладача у методичну діяльність через послідовну зміну визначених станів особистості; використання принципу детермінізму (переломлення зовнішнього через внутрішнє); визначення цілей, принципів, етапів, змісту професійного розвитку [5, с. 163].

В.В. Ягупов розглядає методичну компетентність як поєднання теоретичної та практичної підготовленості майбутнього фахівця до професійної діяльності й основний показник наявного у нього розвинутого професійного мислення [6, с.7].

Сучасний стан підготовленості та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у системі вищої військової освіти передбачає декілька шляхів підготовки викладачів військово-спеціальних дисциплін для ВВНЗ.

Перший шлях – підчас проходження служби на офіцерських посадах у військах офіцери мають можливість вступити до ад'юнктури ВВНЗ і після успішного закінчення бути призначеними на відповідну посаду; другий – на посади науково-педагогічних працівників ВВНЗ по проходженні конкурсу (призначаються ті, хто мають значний практичний досвід з певної військової спеціальності, переважно з тих, хто здобув або працює самостійно над здобуттям наукового ступеню); третій – навчання офіцерів з тактичним рівням підготовки у ВВНЗ за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”, у подальшому плануються призначатись на посади викладачів військово-спеціальних дисциплін у ВВНЗ.

У перших двох випадках характерною особливістю професійно-педагогічної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін є наявність значного життєвого та практичного військово-професійного досвіду в тому числі і з військово-спеціальної дисципліни, яку вони викладають. Але, на жаль, має місце відсутність у переважної більшості з них педагогічної освіти та як наслідок – брак професійних знань, навичок, умінь і здатностей як педагогів.

Третьому випадку характерна незначна кількість випускників і тривалий час необхідний на їх підготовку. Крім того, ці викладачі після випуску з ВВНЗ потребують пройти низку етапів у формуванні та розвитку їх власної методичної компетентності [7].

Потрібно розуміти, що успішний розвиток методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін у ВВНЗ в значній мірі залежить

від створених організаційно-педагогічних умов, в яких відбувається їх розвиток.

Виклад основного дослідницького матеріалу. У педагогічній літературі наявні різноманітні підходи до обґрунтування педагогічних умов – системний, діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, особисто орієнтований тощо. Кожен з цих підходів має право на існування та може бути використаний в якості методологічної основи при обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов розвитку певних якостей і властивостей розвитку методичної компетентності.

Під час відбору та обґрунтування організаційно-педагогічних умов розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін потрібно враховувати, що цей розвиток методичної компетентності відбувається у викладачів військово-спеціальних дисциплін: які вже мають вищу освіту (за фахом); які мають значний життєвий і практичний військово-професійний досвід в тому числі і з військово-спеціальної дисципліни, яку вони викла-дають; переважна більшість не має педагогічної освіти та як наслідок – наявний брак професійних знань, навичок, умінь і здатностей як педагогів; які вже мають досвід викладання військово-спеціальних дисциплін.

Потрібно розуміти, що розвиток методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін має здійснюватись на кількох рівнях: на рівні системи вищої військової освіти (навчання у ВВНЗ за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”, підвищення кваліфікації викладачів на курсах підвищення кваліфікації та професійного рівня); на рівні ВВНЗ (навчально-методичні (методичні) збори і наради; проведення педагогічних (методичних) експериментів і втілення їх результатів у освітній процес; розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо планування праці науково-педагогічних працівників; проведення контролю навчальних занять тощо); на рівні інститутів і кафедр (інструкторсько-методичні, показові, відкриті та пробні заняття; лекції, доповіді, повідомлення з питань методики навчання, загальної та військової педагогіки і психології; розробка і вдосконалення навчально-методичних матеріалів, фондів кваліфікаційних (комплексних кваліфікаційних) задач і тестів, удосконалення матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу; проведення педагогічних (методичних) експериментів і втілення їх результатів в освітній процес, вивчення та реалізація в освітньому процесі вимог керівних документів, передового педагогічного досвіду, досвіду з бойової підготовки у військах (силах) та досвіду антитерористичної операції; проведення майстер класів тощо); на рівні самого викладача військово-спеціальних дисциплін (самоосвіта).

Під організаційно-педагогічними умовами розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних ми розуміємо сукупність сприятливих умов у ВВНЗ, тобто такого поєднання елементів змісту, методів, прийомів, засобів, організаційних форм, які свідомо створені організаторами педагогічного процесу для цілеспрямованого розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін у ВВНЗ.

Метою нашою дослідження є пошук і теоретичне обґрунтування, а в

подальшому експериментальна перевірка таких умов, які спрямовані на розвиток методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін для досягнення ними творчого рівня розвиненості методичної компетентності з поступовим їх перетворенням в активних суб'єктів методичної діяльності.

На нашу думку, організаційно-педагогічними умовами, які сприятимуть розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін у ВВНЗ є: мотивування наукової діяльності та моделювання процесу розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін під час здійснення професійно-педагогічної діяльності; використання методики розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін як методичної основи її розвитку; застосування об'єктивних рівнів розвиненості методичної компетентності викладачів військово-спеціальних; забезпечення безперервності методичного зростання; науково-методичне супроводження розвитку методичної компетентності. Розглянемо запропоновані умови.

Активізація мотиву включення до науково-методичної роботи – передбачає наявність як зовнішніх так і внутрішніх мотивів. До внутрішніх мотивів (на рівні самого викладача) потрібно віднести: мотив утвердження у професійній групі колег; мотив самоактуалізації у методичній діяльності з метою реалізації власного потенціалу (почуття власного високого рівня методичної компетентності, задоволення від процесу та результатів методичної роботи). До зовнішніх мотивів: на рівні ВВНЗ, інститутів, кафедр – морально-матеріальне заохочення або стимулювання (похвала, нагородження дипломами, грамотами тощо); на рівні інститутів, кафедр – включення кожного викладача військово-спеціальних дисциплін в залежності від його індивідуальних можливостей до методичної діяльності.

Використання моделі цілеспрямованого розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін під час здійснення професійної діяльності забезпечує скоординовану діяльність усіх суб'єктів методичної діяльності. Умова має реалізовуватися з урахуванням багатьох складових, провідними з яких є сучасна методологія, дотримання принципів комплексності та системності, багатофункціональності, конкретності та діагностичності. Необхідною умовою функціонування моделі є системні зв'язки, логічна послідовність, взаємозумовленість і взаємозалежність.

Використання методики розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін – передбачає відбір форм і методів розвитку методичної компетентності, актуалізацію зв'язків її розвитку на різних рівнях (ВВНЗ, інститут, кафедра, самоосвіта); побудову змісту розвитку методичної компетентності з урахуванням потреб викладачів військово-спеціальних дисциплін. Реалізація цієї умови сприяє усвідомленню своєї суб'єктності та необхідності актуалізації в ній своїх здатностей та потенціалу, забезпечує свідоме управління викладачами військово-спеціальних дисциплін підвищенням своєї методичної компетентності в процесі методичної

діяльності, сприяє актуалізації їхньої самооцінки та самоконтролю успішності у розвитку методичної компетентності.

Забезпечення дієвого науково-методичного супроводу розвитку методичної компетентності. Під цією умовою ми розуміємо сукупність різноманітних форм, заходів, технологій співпраці суб'єктів методичної діяльності у професійній діяльності, спрямованих на надання всебічної допомоги викладачам військово-спеціальних дисциплін у вирішенні методичних утруднень, забезпечення їхнього методичного зростання і самовизначення.

Наявність критеріїв та показників оцінювання розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін – використовуються в якості інструментарію з розвитку методичної компетентності.

Забезпечення безперервності методичного зростання є обов'язковою умовою зростання та розвитку методичної компетентності. Допомагає розв'язати суперечності між сучасними вимогами до викладачів військово-спеціальних дисциплін та недостатнім рівнем їх методичних знань, вмінь та навичок.

Безперервність методичного зростання є цілісним процесом і забезпечує поступовий розвиток методичних здібностей та особистого творчого потенціалу викладача військово-спеціальних дисциплін через усі види діяльності, такі як самоосвіту, науково-методичну діяльність, педагогічне експериментування, участь у творчих семінарах, науково-педагогічних конференціях, педагогічних конкурсах тощо.

Безперервність методичного зростання спрямована на розвиток викладача військово-спеціальних дисциплін до досягнення ним творчого рівня розвитку методичної компетентності з поступовим перетворенням в активного суб'єкта методичної діяльності, здатного до методичного мислення, швидкої адаптації до нових умов, які постійно змінюються та ефективному й якісному вирішенню професійних завдань.

Висновки. Таким чином, запропоновані системні організаційно-педагогічні умови розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін у ВВНЗ сприятимуть цілеспрямованому розвитку методичної компетентності та в кінцевому результаті мають за мету формування та розвиток творчого суб'єкта педагогічної діяльності, який вмотивований на набуття педагогічної майстерності, методичної компетентності та професійно-педагогічної культури. При цьому розвиток методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін ВВНЗ повинен носити безперервний характер.

Перспективні напрями дослідження. Обґрунтування моделі та методики розвитку методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін у ВВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
2. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 № 1556-VII.
3. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: [монографія]; за ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.
4. Самойленко Н. Ю. Розвиток методичної компетентності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 /Н. Ю.Самойленко; Ін-т професійно-технічної освіти НАПН України. – К., 2012. – 210 с.
5. Кочарян Т. Є. Розвиток методичної компетентності викладача середнього професійного навчального закладу в умовах післядипломної освіти: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 /Є. Т. Кочарян; Ставропольський державний університет. – Ставрополь, 2004. – 169 с.
6. Ягупов В.В. Компетентністний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В.В. Ягупов, В.І. Свістун // Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – К.: Вид. дім “Академія”, 2007. – Т. 71. – С. 3–8.
7. Остапенко В.С. Розвиток методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін у ВВНЗ. Тези доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”. 22.11.2013.

В.С. Остапенко
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

ОБОСНОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ РАЗВИТИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВОЕННО-СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН В ВВУЗ

В статье рассматриваются организационно-педагогические условия развития методической компетентности преподавателей военно-специальных дисциплин ВВУЗ.

Ключевые слова: методическая компетентность, преподаватели военных специальных дисциплин, научно-педагогический сотрудник, организационно-педагогические условия.

V.S. Ostapenko
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovkyi

DISCUSSES ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL COMPETENCE OF TEACHERS OF MILITARY SPECIAL SUBJECTS IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article discusses organizational and pedagogical conditions of development of methodical competence of teachers of military special subjects in higher military educational institutions.

Keywords: methodological competence, teachers of military special subjects, a scientific staff member, organizational and pedagogical conditions.